

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn Estonia tel 668 1242 fax 668 1240 e-mail eki@ki.ee

Eesti teraviljaturg 2007. aastal

Tallinn
Juuni 2008

Töö tellija: Põllumajandusministeerium

Vastutavad täitjad: Katrin Nittim, Pille Liivaauk

Eesti Konjunktuuriinstituut
Rävala 6, 19080 Tallinn
Tel 668 1242
Fax 668 1240
E-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

Sisukord

Sissejuhatus	5
Teravilja tootmine	7
Teraviljasaaduste tootmine	9
Väliskaubandus.....	10
Hinnad	14
Teraviljasaaduste tarbimine	21
Maailmaturg	26
Kokkuvõte	29
Lisad	31

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti teraviljasektori arengust 2007. aastal ja arengutrendidest lähitulevikus seostatult Euroopa Liidu ja maailmaturu arengutega.

Töös analüüsitakse:

- teravilja ja rapsi kasvupindasid, saake ja saagikust ning nende muutusi;
- teraviljatoodete tootmist ja tarbimist;
- teravilja ja rapsi kokkuostuhindade, rapsi, teravilja ja –toodete ekspordi- ja impordihindade ning teraviljatoodete jaehindade muutusi;
- rapsi, teravilja ja -toodete väliskaubandust riigiti ja tooteliigiti;
- teraviljaturu ja rapsituru olukorda ja prognoose EL-is ja maailmas.

Töös on kasutatud ESA põllumajanduse, tööstuse ja väliskaubanduse statistika andmeid ja EKI vaatluste ja tarbijaküsitluste andmeid. Euroopa Liidu ja maailmaturu ülevaadete koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni raporteid ja Põllumajandusministeeriumi memosid, Saksamaa ZMP ja EL erinevate riikide hinnaraporteid.

Töö maht on 35 lehekülge.

Eesti teraviljaturg 2007. aastal

Teravilja tootmine

Statistikaameti esialgsetel andmetel (2008. aasta jaanuari seisuga) oli 2007. aasta Eesti teraviljasaak viimaste aastate suurim. Lisaks külvipindade suurendamisele soosis ilm nii vilja kasvu kui koristust. Teravilja **kogusaak** Eestis oli 2007. aastal 859,6 tuhat tonni, mis on 38,8% suurem kui 2006. aastal. Enim, 3,4 korda, suurenes rukkisaak, tritikumisaak oli 2,5 korda suurem kui 2006. aastal ja talinisu saak 2,2 korda suurem. Saagi suurenemine tulenes kõigi viljade kõrgeast **saagikusest**, eriti taliviljade saagikusest, mis suurenes 2006. aastaga võrreldes rukkil ja talinisu ligi poole võrra, tritikul üle 60%. Taliteraviljadel olid ka **kasvupinnad** 2007. aastal suuremad kui 2006. aastal, suviviljade kasvupinnad aga vähenesid. Talivilja külvipinda suurendati oluliselt ka 2007. aasta sügisel, kui 2008. aasta saagiks külvati 69 tuhat ha (2006. aastal külvati 48,6 tuhat ha).

Tabel 1

Teravilja kogusaak (aidakaalus, ilma kaunviljata, tuh t)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	Muutus 2007/2006, ±%
Teravili kokku	696,6	558,4	524,7	505,7	608,1	760,1	619,3	859,6	38,8
sh - rakis	60,8	42,9	41,5	23,3	18,1	20,4	17,8	60,5	3,4 korda
- talinisu	51,5	57,3	74,0	45,1	66,4	71,4	65,1	145,4	2,2 korda
- suvinisu	95,3	75,7	74,4	99,7	130,2	192,0	154,5	176,6	14,3
- oder	347,5	270,0	249,4	253,6	293,5	366,7	302,7	372,8	23,2
- kaer	117,1	91,4	61,7	63,4	72,7	84,2	63,6	81,5	28,1
- tritik	...	9,0	12,9	9,9	16,0	15,0	5,4	13,6	2,5 korda
- muu	24,4	12,1	10,8	10,7	11,2	10,4	10,2	9,2	-9,8

* esialgne

Allikas: ESA

Tabel 2

Teravilja kasvupind (ilma kaunviljata, tuh ha)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	Muutus 2007/2006, ±%
Kasvupind kokku	329,3	274,1	259,2	263,2	261,0	282,1	280,3	292,1	4,2
sh - rakis	28,9	20,9	17,9	15,2	8,1	7,4	7,3	16,7	2,3 korda
- talinisu	21,7	25,5	27,8	25,5	23,2	19,6	23,6	35,7	51,3
- suvinisu	47,2	34,1	36,7	41,7	55,2	65,8	67,3	62,0	-7,9
- oder	165,1	134,3	130,0	131,4	127,2	144,2	142,0	139,8	-1,5
- kaer	53,3	48,1	35,2	36,5	35,4	33,7	32,6	30,0	-8,0
- tritik	...	4,2	5,3	7,2	6,5	6,2	2,5	3,9	56,0
- muu	13,1	7,0	6,3	5,7	5,4	5,2	5,0	4,0	-20,0

* esialgne

Allikas: ESA

Tabel 3

Teravilja saagikus (kasvupinnalt, aidakaalus, ilma kaunviljata, kg/ha)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	Muutus 2007/2006, ±%
Teravili kokku	2115	2037	2024	1922	2330	2694	2210	2943	33,2
sh - rukis	2104	2053	2313	1531	2228	2747	2449	3614	47,6
- talinisu	2373	2247	2666	1771	2869	3634	2763	4079	47,6
- suvinisu	2019	2220	2027	2394	2357	2917	2296	2850	24,1
- oder	2105	2010	1919	1930	2307	2543	2132	2667	25,1
- kaer	2197	1900	1752	1738	2057	2496	1953	2710	38,8
- tritik	...	2145	2418	1387	2439	2430	2152	3484	61,9

* esialgne

Allikas: ESA

Lähiregioonidest oli Eesti keskmine teravilja saagikus 2007. aastal võrreldav Lätiga, kus keskmine saagikus oli 2855 kg/ha, see on 3% väiksem kui Eestis. Leedus oli keskmine saagikus (3027 kg/ha) 2,9% suurem kui Eestis, Soomes aga (3530 kg/ha) 19,9% suurem (lisa 1). Peale Läti oli 2007. aastal keskmine teravilja saagikus EL riikidest Eestist väiksem veel Kreekas, Küprosel, Bulgaarias ja Rumeenias.

Rapsi kasvupind laienes Eestis 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 16,8% (tabel 4). Tänu kolmandiku võrra suuremale saagikusele ja 16,8% suuremale kasvupinnale oli rapsi saak 2007. aastal 56,5% suurem kui 2006. aastal. Viimaste aastate kõrged rapsihinnad on motiveerinud tootjad üha enam rapsi kasvatama ning saaginumbreid ületavad pidevalt varasemaid rekordtasemeid. Rapsipõllud moodustasid 2007. aastal põllukultuuride kasvupinnast juba ligi 13% (2006.a 12%, 2000.a 4%).

Tabel 4

Rapsi kasvupind, rapsiseemne saak ja saagikus Eestis (tuh ha, tuh t, kg/ha)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	Muutus 2007/2006, ±%
Kasvupind	28,8	27,5	32,9	46,3	50,4	46,6	62,5	73,0	16,8
Saak	38,6	41,3	63,9	69,2	68,6	83,1	84,6	132,4	56,5
Saagikus	1339	1499	1944	1494	1362	1781	1354	1813	33,9

* esialgne

Allikas: ESA

Lähiregioonidest oli rapsi saagikus Eestis 2007. aastal 13,1% suurem kui Lätis (1603 kg/ha), 44,3% suurem kui Soomes (1256 kg/ha), kuid 19,4% väiksem kui Leedus (2250 kg/ha).

Teraviljasaaduste tootmine

Teraviljasaaduste **tootmise** näitajate osas on 2007. aasta kohta avaldatud vaid kiirstatistika andmed, mis lõplike andmete avaldamisega võivad muutuda. Tabelis 5 on esitatud 2007. aasta toodangu kohta hinnangulised näitajad (EKI korrigeeris kuulise statistika näitajaid kuulise ning lõpliku statistika eelnevate aastate keskmise erinevusega). Selgus, et hea teraviljasaagiga 2007. aastal peaks eelmistest aastatest suuremaks kujunema toidujahu toodang, seda peamiselt nisujahu arvel. Saia-leiva toodang peaks tarbimise muutusi arvestades olema suurenenud sepiku ja pizzade suurema toodangu tõttu. Jahust kondiitritoodete toodangu mahtu on suurendanud tortide ja kookide ning küpsiste suuremad tootmismahud. Segasöötade toodang peaks olema 2007. aastal enam-vähem 2006. aastaga samal tasemel.

Tabel 5

Teraviljasaaduste tootmine Eestis 1995-2007.a (tuh t)

	1995	2000	2005	2006	2007*
Toidujahu	37,5	30,3	63,3	65,4	71,5
- nisujahu	20,2	11,9	43,0	44,4	51,0
- rukkiyah	16,9	18,4	20,2	20,1	20,0
Tangained	2,7	1,0	2,3	2,4	...
Leiva-saiatooted	99,7	76,5	72,4	74,3	76,9
- leib	...	41,7	35,2	34,1	...
- sai, sepikulised	...	30,0	29,8	29,9	...
- suhkru- ja rasvarikkad saiad, pirukad	...	4,4	6,2	8,2	...
- kuivikud, röstleib, krõbeleivad, barankad	...	0,2	0,7	0,6	...
- pitsad	...	0,2	0,2	0,7	...
Kondiitritooted	12,8	12,5	16,1	15,9	...
Suhkrulised kondiitritooted	2,3	3,2	2,6	2,0	...
Jahust kondiitritooted	5,0	4,4	9,2	9,4	10,0
- tordid, koogid	...	2,2	4,7	5,6	...
- keeksid, rullbiskviidid	...	0,4	0,7	0,6	...
- vahvlid	...	0,1	0,3	0,4	...
- küpsised	...	1,5	2,2	1,7	...
- präänikud, piparkoogid	...	0,2	1,1	1,0	...
Makaronitooted	0,7	-	0,6	0,3	...
Segasööt	162,8	133,3	177,0	206,9	201,3

* ESA esialgsete andmete põhjal EKI hinnangud

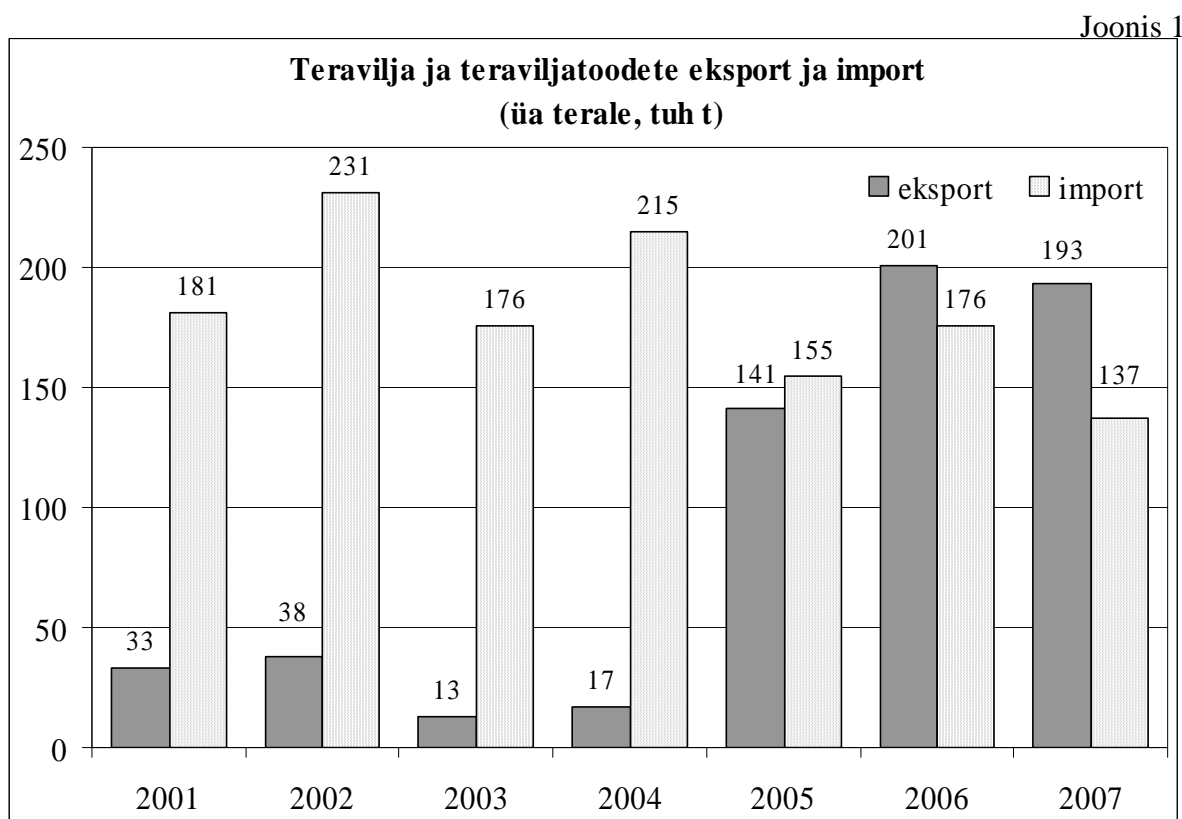
Allikas: ESA, EKI

Väliskaubandus

Teravilja ja teraviljasaaduste põhieksport (894,4 miljonit krooni) moodustas 2007. aastal üldisest põllumajandussaaduste ekspordist (11034,9 miljonit krooni) 8,1% ning põhiimport (1114,3 miljonit krooni) kogu põllumajandussaaduste impordist (16164,5 miljonit krooni) 6,9%.

Viimaste aastate head teraviljasaagid ning teravilja hindade tõus kogu maailmas on stimuleerinud teravilja ekspordi Eestis. Võrreldes varasemate aastatega on teravilja ja teraviljatoodete eksport kolmel viimasel aastal kordades suurenenud. Samas on import märgatavalt vähenenud.

2007. aastal oli küll väga hea teravilja saak, kuid kalendriaasta teravilja ja teraviljatoodete ekspordi ja importi mõjutas ka 2006. aasta teravilja saak, mis oli tunduvalt väiksem, kuid mille enda väliskaubanduse näitajad olid oluliselt mõjutatud 2005. aasta heast saagist. Nii oli 2007. aasta teravilja ja teraviljatoodete põhieksport koguseliselt **ümber arvestatuna teraks** 192,7 tuhat tonni, mida oli 4,1% vähem kui 2006. aastal. Põhiimport vähenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 22% ehk 176,3 tuhandelt tonnilt 137,3 tuhande tonnini.

Allikas: ESA

Teravilja **impordikäive** oli 2007. aastal 1114,3 mln krooni ehk kiire hinnatõusu tingimustes 19,6% suurem kui 2006. aastal (931,6 mln kr). **Ekspordikäive** suurenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 78,7% ehk 894,4 mln kroonini. Ka ekspordikäivet suurendas märgatavalt just teravilja hindade tõus. Seega teravilja ja teraviljasaaduste väliskaubanduse ne-

Tabel 6

Teravilja, teraviljasaaduste, õlikultuuride ning õlisaaduste põhiimpordi käive ja struktuur

	Impordikäive (mln kr)			Impordi struktuur (%)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Teravili	146,0	132,0	161,4	18	14	14
Jahu, tangained	182,0	215,9	250,6	22	23	23
Taigna- ja kondiitritooted	499,9	583,7	702,3	60	63	63
KOKKU teravili ja teraviljasaadused	827,9	931,6	1114,3	100	100	100
Õlitaimede seemned	62,5	125,4	117,0	16	25	21
Taimeõli	181,0	223,5	290,1	48	46	53
Õlikoogid	134,5	141,1	138,8	36	29	26
KOKKU õlikultuurid ja -saadused	378,0	490,0	545,9	100	100	100

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tabel 7

Teravilja, teraviljasaaduste, õlikultuuride ning õlisaaduste põhiimpordi kogused (tonnides)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus 2007/2006, ±%
Nisu	74167	70629	46579	15506	6039	11886	96,8
Rukis	31111	11057	11717	17354	10699	3303	-3,2 korda
Oder	16474	5300	26600	4239	3	3886	1295 korda
Kaer	2314	798	1631	1218	1277	2075	62,5
Nisujahu	19605	6979	14831	13502	14079	14365	2,0
Rukkijahu	335	313	609	682	488	833	70,7
Kaerahelbed	1298	817	728	1071	1505	1745	15,9
Pagari- kondiitritooted	8202	9629	10460	11682	15612	16552	6,0
Makaronid	7457	7705	8577	7469	7315	8303	13,5
Rapsiseemned	29192	25808	61641	12823	25701	22554	-12,2
Muude õlitai- mede seemned	...	2113	1600	3060	2192	1816	-17,2
Rapsiõli	...	2905	2869	3962	5491	5475	-0,3
Sojaõli	...	19372	16431	14977	16549	18149	9,7
Muud õlid	...	1187	1079	1334	2174	2300	5,8
Õlikoogid	...	3220	14579	33178	38100	30739	-19,3
rapsist	...	3220	14579	33178	38100	30739	-19,3
Muud õlikoogid	...	47439	56803	28629	28103	22254	-20,8

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

gatiivne saldo vähenes -431,0 miljonilt kroonilt 2006. aastal -219,9 miljonile kroonile 2007. aastal. Kuigi terasse ümberarvestatult eksporditi vilja Eestist 2007. aastal enam kui imporditi, siis rahaliselt oli olukord vastupidine. Selle põhjuseks on see, et impordis moodustavad suurema lisandväärtusega tooted suurema osakaalu kui ekspordis.

Teravilja ja teraviljasaaduste **impordi käibe struktuuris** 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga muutusi ei toimunud. Suurima osatähtsusega olid taigna- ja kondiitritooted (63%), jahu ja tangainete osatähtsus oli 23% ja teravilja osatähtsus 14%. **Koguseliselt** suurenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga ligi kahekordseks nisu import, kaera import suurenes 62,5%, odra impordi maht ei olnud suur võrreldes eelnevate aastatega, küll aga võrreldes 2006. aastaga mil seda praktiliselt ei Eestisse sisse ei veetudki. Kordades vähem võrreldes eelnevate aastatega imporditi rukist, mille saak oli 2007. aastal samuti kordades suurem kui viimastel aastatel. Rohkem kui 2006. aastal imporditi rukkijahu (+70,1%), kaerahelbeid (+15,9%), makarone (+13,5%) ning pagaritooteid (+6%).

Kui 2006. aastal olid peamised teravilja **impordimaad** Eesti jaoks Läti ja Soome, siis 2007. aastal osteti nisu impordikogusest veidi alla poole Kasahstanist, vähem Lätist ja Taanist. 83% rukki impordist osteti Venemaalt, oder ja kaer valdavalt Soomest. Nisujahu ja rukkijahu imporditi peamiselt Lätist ja Soomest.

Tabel 8

Teravilja, jahu ja rapsiseemne impordi struktuur riigiti 2007. aastal (%)

Nisu		Nisujahu		Rukis		Rukkijahu		Oder		Rapsiseeme	
11886 t		14365 t		3303 t		833 t		3886 t		22554 t	
Kasahstan	46	Läti	57	Venemaa	83	Läti	78	Soome	89	Venemaa	53
Läti	33	Soome	42	Läti	15	Soome	20	Leedu	10	Kasahstan	23
Taani	17	teised	1	teised	2	Rootsi	2	teised	1	Leedu	17
Leedu	4									Taani	7

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Teravilja ja teraviljatoodete **ekspordikäive** oli 2007. aastal 894,4 miljonit krooni, mis on 1,8 korda suurem kui 2006. aastal ning 2,8 korda suurem kui 2005. aastal. Sealhulgas teravilja ekspordikäive suurenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 1,9 korda ning mõnevõrra suurenes ka selle osatähtsus üldises ekspordikäibes. 1,8 korda suurenes taigna- ja kondiitritoodete käive ning selle osatähtsus üldises ekspordikäibes suurenes 1%-punkti võrra. Jahu ja tangainete osatähtsus vastavalt vähenes 5 %-punkti võrra, kuigi käibe maht suurenes 1,25 korda.

Koguseliselt eksporditi 2007. aastal eelmise aastaga võrreldes 5,3 korda vähem kaera. Teiste teraviljade eksport suurenes veidi, enim rukkil (+13,4%). Jahu ekspordikogus suurenes, eriti rukkijahu eksport. 66,1% rohkem kui eelmisel aastal eksporditi ka pagaritooteid. Üle 4 korra vähenes aga linnaste eksport.

Tabel 9

Teravilja, teraviljasaaduste, õlikultuuride ning õlisaaduste põhieksporti käive ja struktuur

	Ekspordikäive (mln kr)			Ekspordistruktuur (%)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Teravili	180,3	288,9	559,0	57	58	62
Jahu, tangained	88,5	90,8	113,6	28	18	13
Taigna- ja kondiitritooted	48,8	120,9	221,8	15	24	25
KOKKU teravili ja teraviljasaadused	317,6	500,6	894,4	100	100	100
Õlitaimede seemned	175,8	147,1	145,8	37	28	26
Taimeõli	254,0	343,9	378,4	53	67	66
Õlikoogid	50,0	25,5	45,9	10	5	8
KOKKU õlikultuurid ja -saadused	479,8	516,5	570,1	100	100	100

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Tabel 10

Teravilja, teraviljasaaduste, õlikultuuride ning õlisaaduste põhieksporti kogused (tonnides)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus 2007/2006, ±%
Nisu	10774	4083	4690	34167	25964	27362	5,4
Rukis	16141	1861	-	-	1500	1701	13,4
Oder	6	32	436	53105	104819	114372	9,1
Kaer	4823	1369	-	15750	24777	4685	-5,3 korda
Nisupüül	125	1688	4120	11471	14251	16857	18,3
Püül muust teraviljast	916	658	256	542	979	2080	2,1 korda
Kruubid, helbed	825	595	1196	2040	3571	3511	-1,7
Linnased	2193	560	786	6029	1908	444	-4,3 korda
Pagari- kondiitritooted	1184	1581	1557	1424	6670	11078	66,1
Rapsiseemned	946	22189	11262	54618	37738	26085	-30,9
Muude õlitaimede seemned	...	46	102	75	108	613	5,7 korda
Rapsiõli	...	16979	17365	20153	24349	20541	-15,6
Sojaõli	...	2283	8670	8328	9188	11469	24,8
Muud õlid	...	65	71	71	555	863	55,5
Õlikoogid rapsist	...	24854	15911	24787	11071	17922	61,9
Muud õlikoogid	...	155	152	114	1032	349	-3 korda

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Peamisteks **ekspordi sihtriikideks** olid nisu osas Saksamaa, rukki, nisujahu ja kruupide ning helveste osas Läti. Rukkijahu müüdi valdavalt Läti ja Leetu, otra aga Saudi-Araabiasse. Pagari-kondiitritooteid eksporditi peamiselt Leetu ja Läti.

Tabel 11

Teravilja ja –toodete ning rapsiseemne ekspordi struktuur riigiti 2007. aastal (%)

Nisu	Nisujahu	Oder	Kaer	Kruubid, helbed	Rapsiseeme
27 362 t	16 857 t	114 372 t	4685 t	3493 t	26085 t
Saksamaa 67	Läti 43	Saudi Araabia 86	Taani 58	Läti 68	Soome 85
Taani 18	Soome 29	Taani 8	Suurbritannia 37	Soome 19	Taani 12
Rootsi 13	Venemaa 15	Saksamaa 5	Itaalia 3	Leedu 9	Leedu 3
teised 2	Leedu 13	teised 1	teised 2	teised 4	

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Õlikultuuride ja -saaduste impordikäive suurenes 2007. aastal 11,4%. Sealhulgas suurenes ligi 39% taimeõlide import ning selle osatähtsus üldises õlikultuuride ja –saaduste impordikäibes suurenes 7%-punkti võrra kuni 53%-ni. Õlitaimede seemnete ning õlikookide impordikäive vähenes. Koguseliselt vähenes nii rapsiseemnete, rapsiõli kui rapsist õlikookide import, sest omatoodang suurenes.

Õlikultuuride ja –saaduste ekspordikäive suurenes 2007. aastal 10,4%. Sealhulgas vähenes õlitaimede seemnete eksport, kuid suurenes taimeõlide ning õlikookide eksport. Koguseliselt vähenes rapsiseemnete eksport ligi kolmandiku võrra ja rapsiõli eksport 15,6%. Rapsist õlikookide eksport suurenes aga 61,9%. Rapsiseemet osteti peamiselt Venemaalt ja Kasahstanist, müüdi aga põhiliselt Soome.

Hinnad

2005. aastal ja ka 2006. aasta esimesel poolel olid Eestis ja teistes Euroopa maades teravilja hinnad suhteliselt stabiilsed või mõnevõrra tõusmas. 2006. aasta teraviljasaagid jäid külma talve ja kuiva suve tõttu 2005. aasta saagist väiksemaks nii Eestis kui paljudes teistes Euroopa riikides. Olukorda teravdas ka elatustaseme tõusust tingitud toidunisu puudujääk maailma mõnedes regioonides. Söödavilja hinda on tõstnud maisi järjest laialdasem kasutamine bioetanooli tootmiseks ja sellest tulenevalt söödamaisi varude vähenemine. Seetõttu teravilja hinnatõus 2006. aasta teisest poolest kiirenes. Samal ajal hakkasid kiirelt vähenema vilja sekkumisvarud.

Eestis olid aastakeskmised teravilja **kokkuostuhinnad** 2006. aastal kõrgemad kui 2005. aastal kõigi viljade osas peale toiduodra, mille hind juba 2005. aastal oli kõrge, kuna niiske

suve tõttu oli toidukvaliteediga vilja vähe. Järsult tõusid teravilja impordihinnad ja ka ekspordihinnad, mis loiid soodsa võimaluse teravilja väljamüügiks Eestist.

Teravilja hindade tõus jätkus 2007. aastal juba tõusvate maailmaturuhindade surve all. 2007. aasta keskmised teravilja kokkuostuhinnad Eestis olid 44-65% kõrgemad kui 2006. aastal. Enim, üle 60%, kallinesid eelmise aastaga võrreldes söödanisu, toidurukis ja söödaoder (tabel 12). 2007. aasta kevadsuvel olid kokkuostuhinnad stabiilsemad kui 2006. aasta lõpus ja 2007. aasta alguses. 2007. aasta teises pooles, vaatamata väga heale viljasaagile Eestis, hinnatõus jälle kiirenes. Pärast lühiajalist langust enamuse viljade osas 2007. aasta lõpus jätkus toiduviljade hinnatõus ka 2008. aastal (joonis 2). Toidunisu kuukeskmise kokkuostuhind saavutas rekordtaseme (2529 kr/t) 2008. aasta mais. Toidurukki hind oli kõrgeimal tasemel (3223 kr/t) 2008. aasta veebruaris ning toidukaera hind mais (3110 kr/t).

Tabel 12

Aastakeskmised teravilja kokkuostuhinnad Eestis (kr/t)

	2004	2005	2006	2007	Muutus 2007/2006, ±%
Toidunisu	1883	1650	1910	3007	57,4
Söödanisu	1682	1383	1593	2630	65,1
Toidurukis	1816	1524	1687	2745	62,7
Söödarukis	1654	1238	1545	2223	43,9
Toiduoder	-	1700	1568	2400	53,1
Söödaoder	1600	1418	1570	2529	61,1
Toidukaer	1404	1507	1571	2341	49,0
Söödakaer	1291	1259	1372	2018	47,1
Raps	3470	3021	3631	4638	27,7

Allikas: EKI

Tabel 13

Teravilja ja nisujahu aastakeskmised impordihinnad (kr/t)

	2004	2005	2006	2007	Muutus 2007/2006, ±%
Nisu	2068	1735	1788	2386	33,4
Rukis	1807	1596	1795	2207	23,0
Oder	1866	1703	-	2387	-
Kaer	1736	1477	2474	1555	-37,1
Nisujahu	2694	2617	3056	3689	20,7
Raps	3409	2980	3912	4126	5,5

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

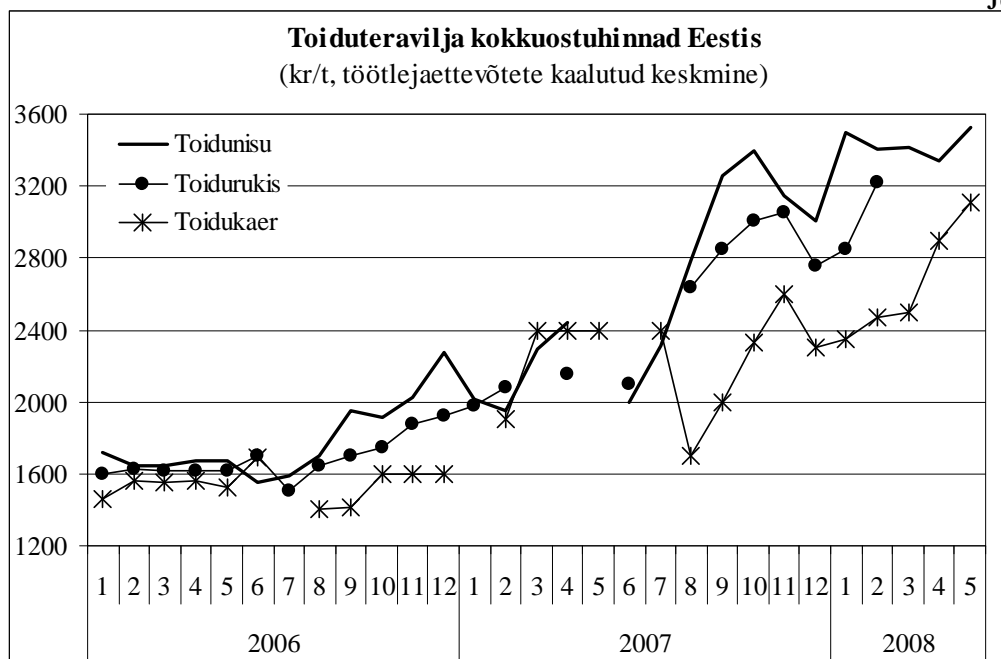
Tabel 14

Teravilja ja nisujahu aastakeskmised ekspordihinnad (kr/t)

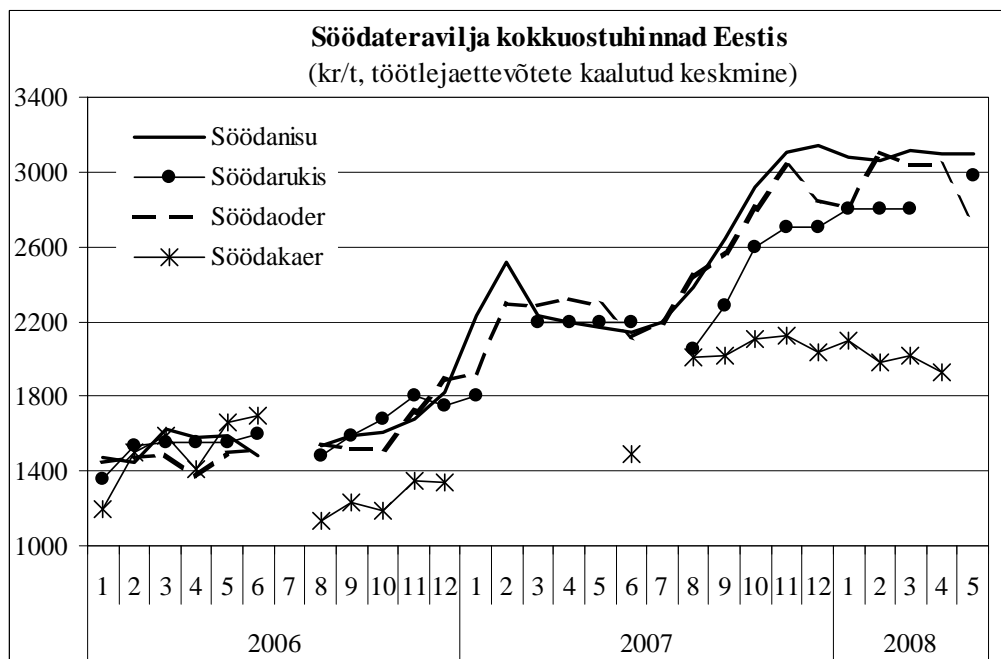
	2004	2005	2006	2007	Muutus 2007/2006, ±%
Nisu	2086	1639	1713	3303	92,8
Rukis	-	-	1179	2295	94,7
Oder	-	1676	1819	3924	115,7
Kaer	-	2061	2016	2543	26,1
Nisujahu	3508	3167	3244	4031	24,3
Raps	3879	3201	3848	5120	33,1

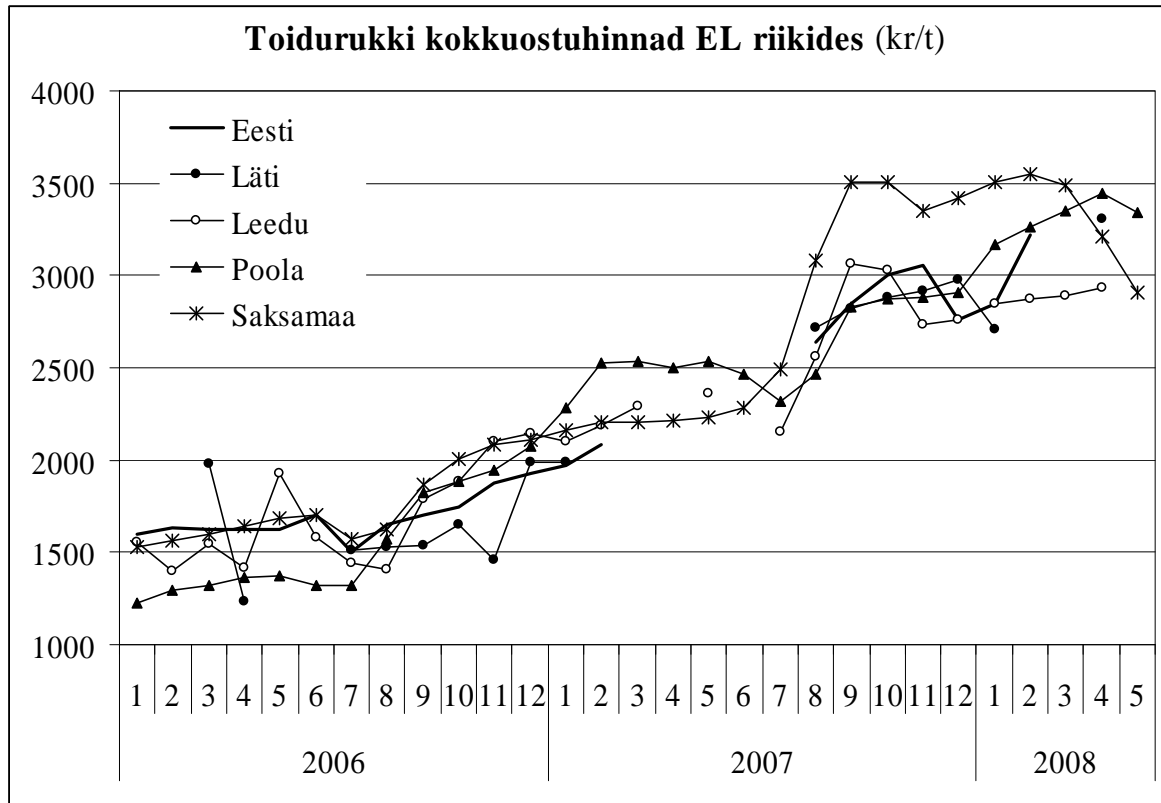
Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Joonis 2

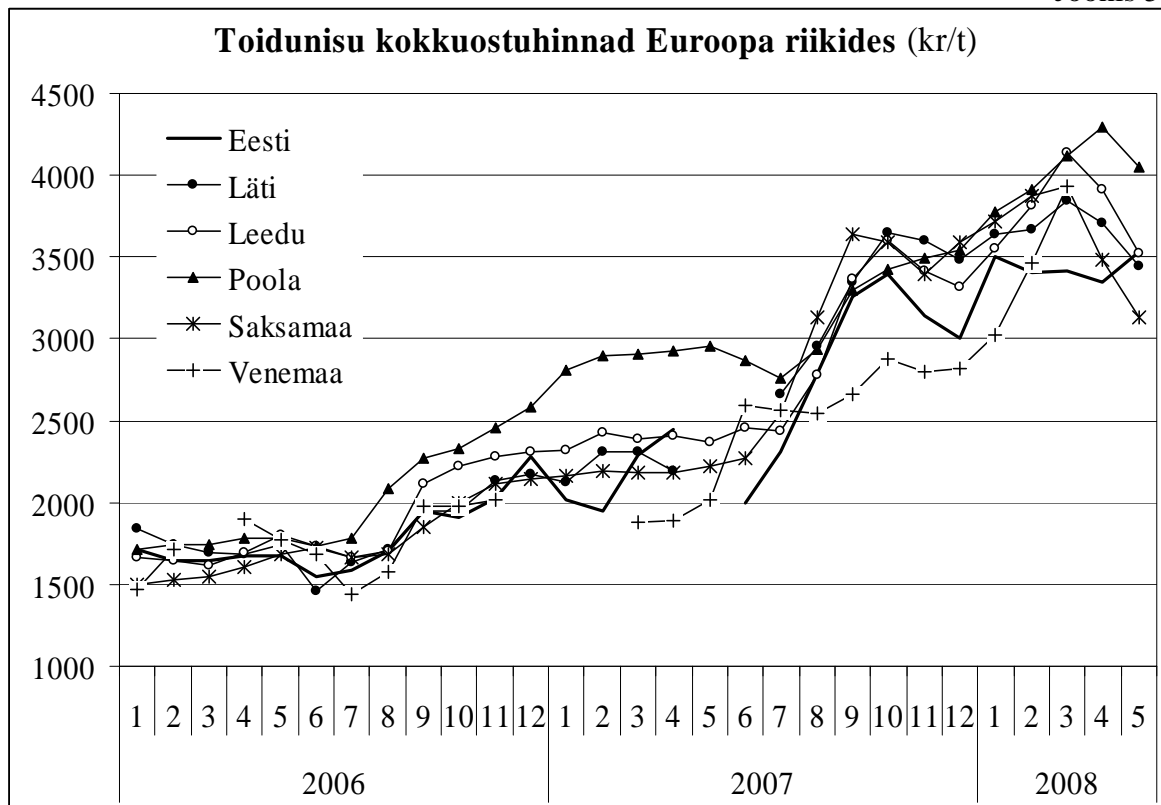

Joonis 3

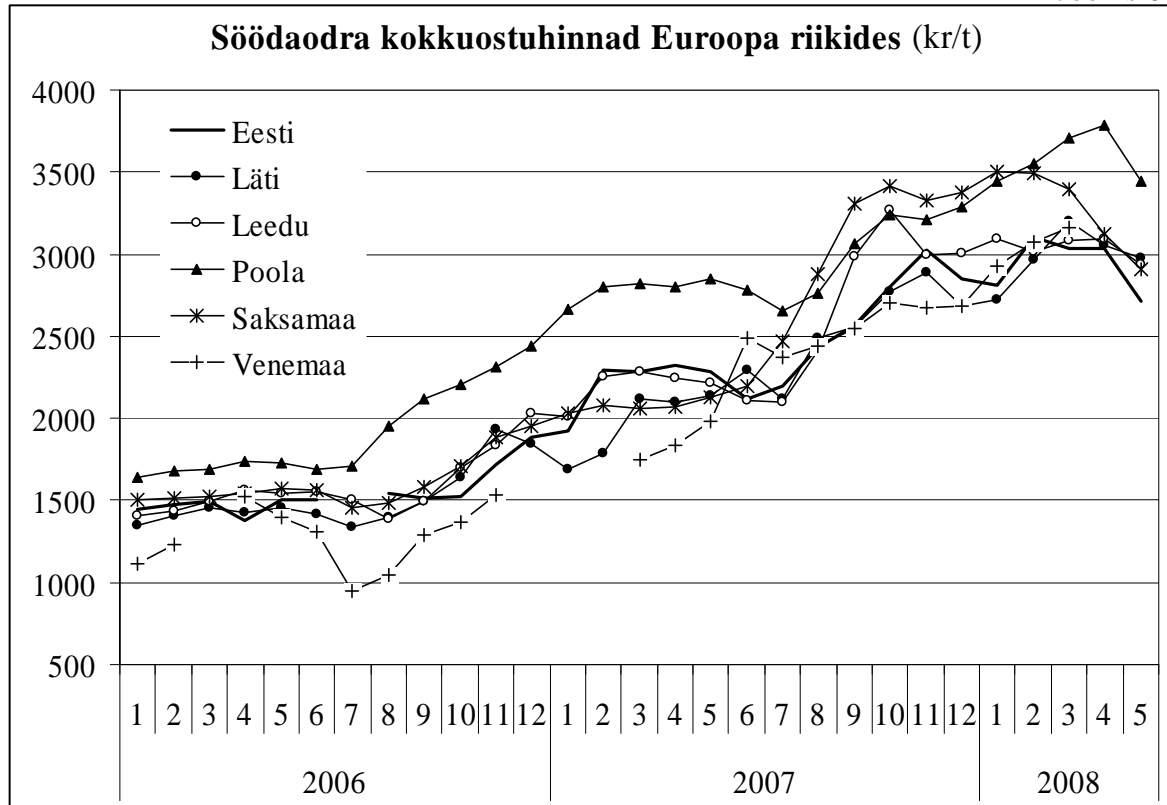

Allikas: AMISNET

Allikas: AMISNET

Allikas: AMISNET

Söödaviiljade hinnad on 2008. aasta esimesel viiel kuul olnud stabiilsemad kui toiduviljade hinnad (joonis 3). Söödanisu kokkuostuhind oli kõrgeim 2007. aasta detsembris (3138 kr/t) ning on viimastel kuudel püsinud 3100 kr/t lähedal. Söödarukki hind on 2008. aasta esimese viie kuuga tõusnud 10% ja saavutas rekordtaseme (2979 kr/t) maikuu. Söödaodra hind oli kõrgeim 2008. aasta veebruaris ja on seejärel isegi alanenud. Kõige stabiilsem on olnud söödakaera hind.

Kui 2005. aastal olid **teravilja impordi- ja ekspordihinnad** madalamad kui 2004. aastal, siis alates 2006. aastast on need seoses turusituatsiooni pingestumisega maailma teraviljaturul hakanud tõusma. 2007. aasta keskmised impordihinnad olid Eestis 1/5 kuni 1/3 võrra kõrgemad kui 2006. aastal (tabel 13). Ekspordihinnad nisu ja rukki osas tõusid aga ligi kahekordseks, odral rohkemgi (tabel 14).

Teiste Euroopa riikidega võrreldes olid toidurukki kokkuostuhinnad 2007. aasta teises pooles ja 2008. aasta alguses Eestis oluliselt madalamad kui Saksamaal. 2008. aasta kevadel on Saksamaa hinnad alanenud ja jõudnud enam-vähem samale tasemele selleks ajaks tõusnud Eesti, Läti ja Poola hindadega (joonis 4). Vaid Leedu hinnad on jäänud teistest madalamaks. Toidunisu hinnad olid 2007. aasta teises pooles ja 2008. aasta alguses mitmetes maades väga ligilähedased. Vaid Venemaa ja Eesti kokkuostuhinnad jäid neist madalamaks (joonis 5). 2008. aasta aprillis ja mais on aga hinnad kõigis vaadeldud riikides, peale Eesti, pöördunud langusele.

Söödaodra hinnad olid 2007. aastal teistest vaadeldud riikidest kõrgemad Saksamaal ja Poolas, kuid 2008. aasta kevadel on ka söödaodra hinnad pöördunud langusele ja erinevate maade hinnad ühtlustunud (joonis 6). Vaid Poolas on hind veel teistest maadest oluliselt kõrgem.

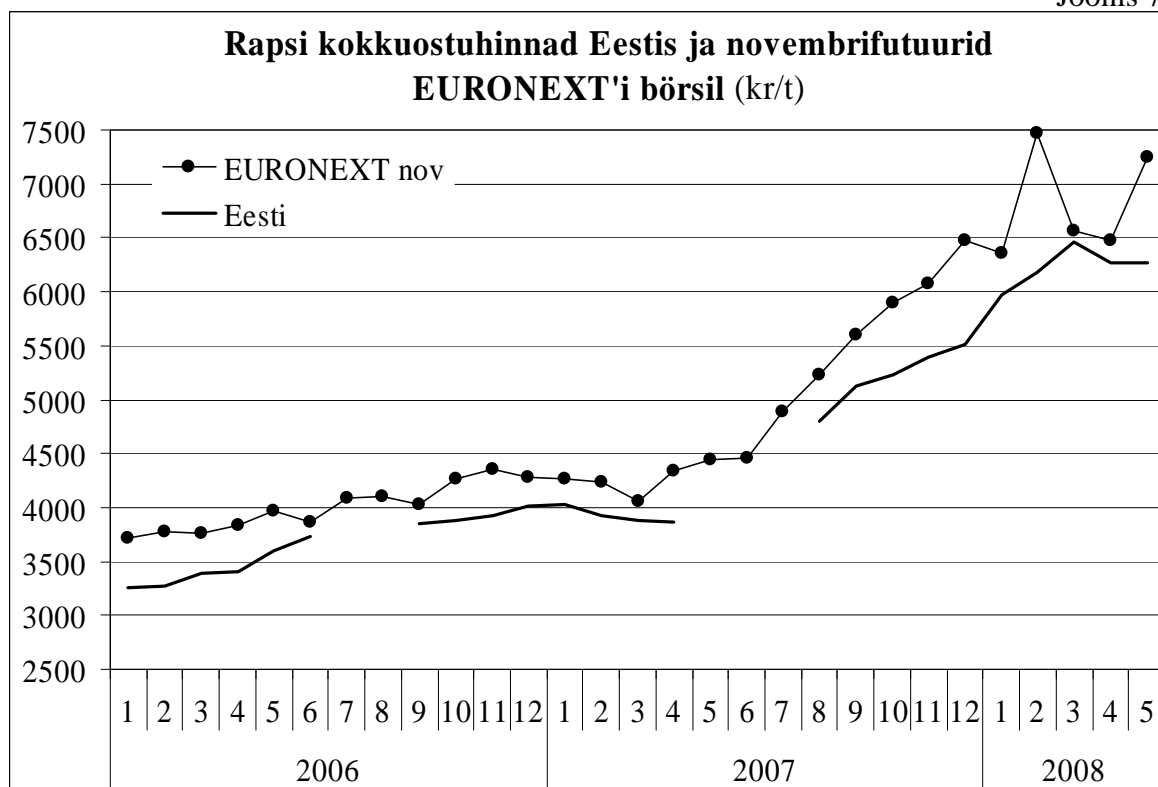
Teravilja hinnamuutuste edasised trendid olenevad suurel määral ilmaoludest suvisel kasvuperioodil ja sügisel koristusperioodil nii Eestis kui mujal maailmas. Kuna maailma teraviljavarud on väikesed, siis iga tagasilöökk toodangu mahus avaldub hinnas tugevalt. Kuna ka kütuse ja energia hinnad on jätkuvalt tõusmas, siis ilmselt püsivad teravilja hinnad jätkuvalt kõrged, vaatamata sellele, et teravilja kasvupinnad on suurenenud. Eestis on kevadine pikk kuivaperiood mõjunud viljapõldudele regiooniti erinevalt. Lõplikud tulemused selguvad sügisepoole.

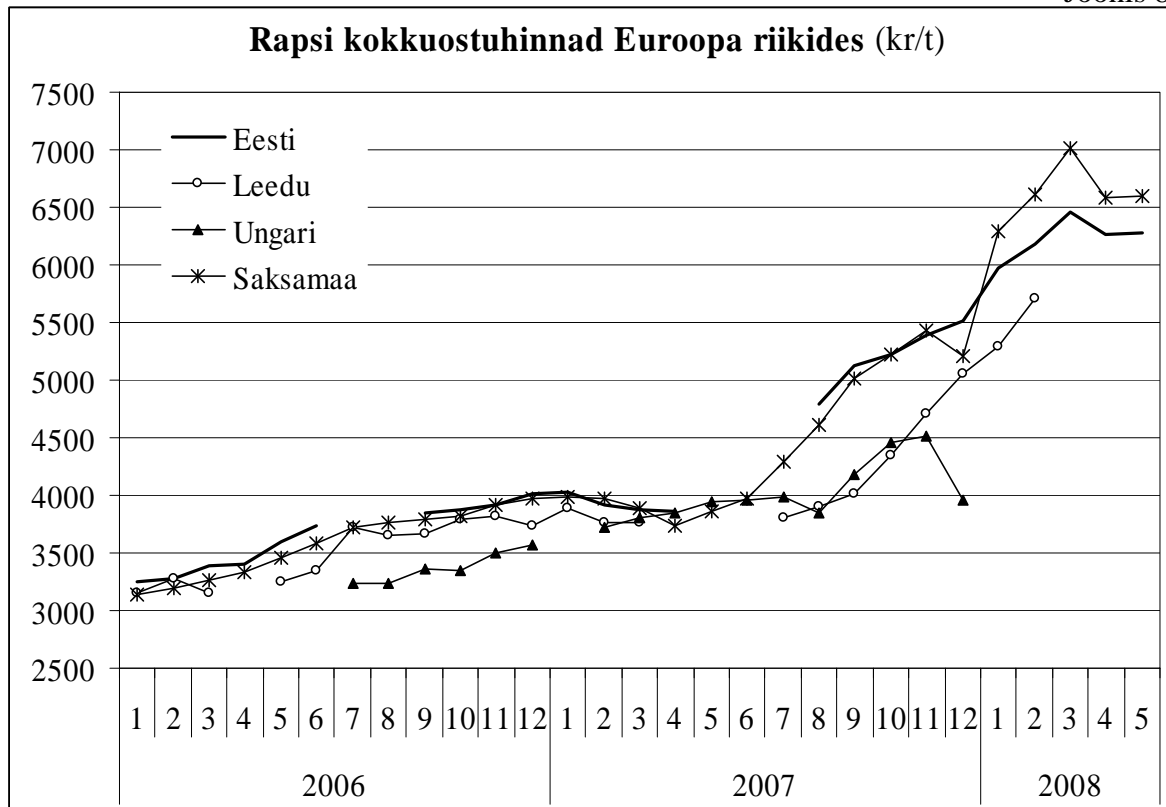
Rapsi novembrifutuuri hind EURONEXT'i börsil oli 2007. aasta detsembris 6482 kr/t, tõus võrreldes 2006. aasta detsembriga on 51,6%. Senisele rekordtasemele tõusis aga börsihind 2008. aasta veebruaris (7463 kr/t). Seejärel hind paar kuud langes, kuid kerkis maikuuks jälle 7244 kroonini.

Kuna **Eestis on rapsi kokkuostuhindade** kujunemise aluseks EURONEXT'i börsihinnad, siis on siinsed hinnad järginud sama trendi, vaid sujuvamalt, ilma börsil toimunud järskude tõusude ja langusteta. Rapsi kokkuostuhind tõusis Eestis 2007. aastal (dets. 2007/dets. 2006) 37,4%, kuid saavutas kõrgeima taseme (6461 kr/t) 2008. aasta märtsis. Eesti hinnaga sarnaselt on liikunud rapsi hind Saksamaal, 2008. aastal küll veidi kõrgemal tasemel. Leedus on rapsi hind madalam kui Eestis - 2007. aasta septembris viiendiku võrra, hiljem on hinnavahe vähenenud.

Esiialgu on rapsi hinna tõus nii Eestis kui mitmetes teistes maades peatunud. Edasised hinnamuutused olenevad kindlasti ka 2008. aasta saakidest.

Joonis 7

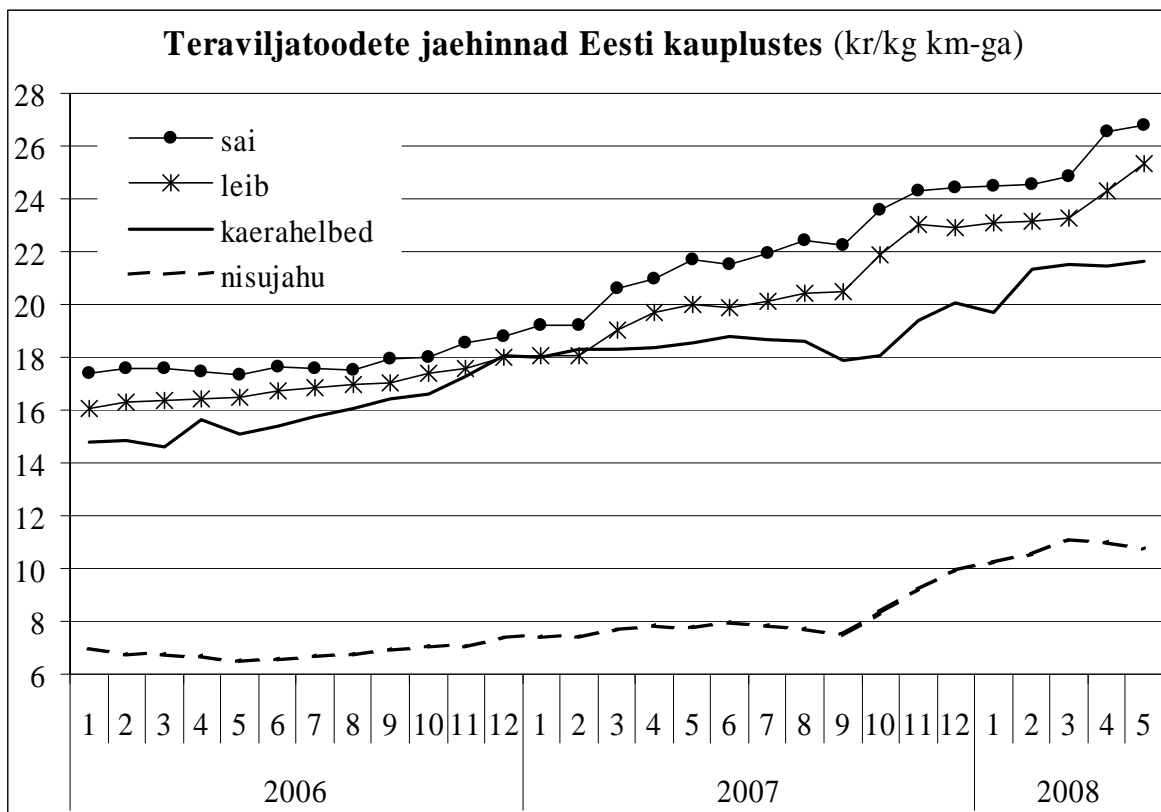

Allikad: EKI, AMISNET

2007. aastal kiirenes teravilja kallinemise, tööjõu- ja kütusekulude suurenemise tõttu ka teraviljatoodete **jaehindade** kasvutempo (joonis 9). Suurt hinnatõusu võimaldas ka ostujõu tugev kasv 2006-2007. aastal. 2007. aasta keskmised saia ja leiva hinnad olid olenevalt kaupluste tüübist 18-23% kõrgemad kui 2006. aasta keskmised hinnad. Nisujahu aastakeskmise jaehind oli 2007. aastal Tallinna kauplustes 12,1% kõrgem kui 2006. aastal ning Eesti tavakauplustes 18,1% kõrgem. Tava- ja säästukaupluste ning Tallinna ja Eesti kaupluste hinnavahe põhjuseks on kõrgema hinnaklassiga toodete suurem osakaal vastavalt tava- ja Tallinna kaupluste sortimendis (tabel 15). Teraviljatoodete jaehindade tõus on jätkunud ka 2008. aastal – esimese viie kuu keskmine jaehind on kogu 2007. aasta keskmise hinnaga võrreldes tõusnud vaid veidi vähem kui on kogu 2007. aasta keskmise hinna tõus võrdluses 2006. aastaga. Nisujahul on aga 2008. aasta viie kuu keskmine hind isegi kolmandiku, säästukauplustes koguni kaks kolmandikku kõrgem kui 2007. aasta keskmine hind.

Võrreldes teraviljatoodete hindu Eesti ja teiste EL riikide pealinnade supermarketites, selgub, et Tallinnas oli jahu, saia ja rapsiõli hinnatõus kauplustes 2007. aastal üks suuremaid.

Allikas: EKI

Tabel 15

Teraviljatoodete keskmised jaehinnad Eestis (kr/kg käibemaksuga)

	2004	2005	2006	2007	2008, 5 kuud	Muutus 2007/2006, ±%	Muutus 2008,5k/ 2007, ±%
Tallinna tavakauplustes							
Leib	16.64	16.66	17.55	20.84	24.87	18,7	19,3
Sai	18.28	17.75	17.96	22.06	26.22	22,8	18,9
Nisujahu	7.56	7.52	7.46	8.36	11.23	12,1	34,3
Eesti tavakauplustes							
Leib	15.58	15.90	16.85	20.30	23.84	20,5	17,4
Sai	17.27	17.15	17.78	21.84	25.45	22,9	16,5
Nisujahu	7.22	6.95	6.81	8.05	10.72	18,1	33,2
Eesti säästukauplustes (Säästumarket, Maxima)							
Leib	...	13.98	14.46	17.02	19.54	17,7	14,8
Sai	...	13.23	13.91	16.97	20.54	22,0	21,0
Nisujahu	...	3.56	3.86	5.47	8.91	41,7	62,9

Allikas: EKI

Tabel 16

Teraviljatoodete ja toiduõli saagiaasta keskmised jaehinnad Euroopa pealinnade supermarketites (kr käibemaksuga)

	Nisujahu (2 kg)		Röstsai (300 g)		Rapsiõli (1 liiter)	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Tallinn	13.96	16.75	6.89	9.38	18.43	21.62
Riia	14.47	15.69	5.40	6.05	19.70	23.20
Vilnius	13.13	16.12	6.77	8.25	19.23	23.44
Varssavi	11.92	15.04	9.73	11.38	15.66	17.26
Praha	7.81	9.98	7.52	8.44	16.48	18.41
Bratislava	6.94	10.30	7.75	8.39	17.84	18.79
Budapest	9.57	13.68	13.18*	16.03*
Helsingi	14.32	14.88	14.11	18.31	19.04	20.75
Berliin	13.53	17.29	16.40	16.65	13.50*	14.67*
Amsterdam	11.68	11.16	9.17	9.72	11.73*	12.86*
Stockholm	10.95	12.99	16.74	16.61	15.47	19.95

* päevalilleõli
Allikas: EKI

Teraviljasaaduste tarbimine

Nii ESA **leibkonnauuringute** andmed (tabel 17) kui bilansimeetodil tehtud tarbimise arvestused (joonis 10) näitavad teraviljatoodete **tarbimise** jätkuvat vähenemist Eestis. 2007. aastal vähenesid nisujahu, makaronide, manna, kaerahelveste, riisi, leiva ja saia, stritslite ja saiakeste ostukogused koduseks tarbimiseks. Suurenesid tangainete ja sepiku ostukogused. Pidevalt või suuremal osal vaatlusalustest aastatest on suurenenud ka küpsiste, tortide ja kookide, pizzade ja võileibade, müsli ja helveste tarbimine.

Terakaalus väljendatuna vähenes 2007. aastal teraviljatoodete kodune tarbimine inimese kohta leibkonnauuringute andmeil 69 kg-lt inimese kohta 2006. aastal 66 kg-ni inimese kohta 2007. aastal ehk -4,3%. Näiteks 1998. aastal oli see näitaja 92 kg/in.

Bilansimeetodil on võimalik välja arvestada teraviljatoodete toiduks kogutarbimise ning jagada see kogus elanike arvuga. Selliselt arvestatud teravilja toiduks tarbimine hõlmab peale koduse tarbimise ka toitlustusfirmade poolt vahendatud toidu tarbimise. Viimastel aastatel on bilansimeetodil arvestatud teravilja toiduks tarbimine olnud Eestis 90 ja 96 kg vahel elaniku kohta aastas. Statistika andmeil langes kõnealune näitaja 2005/2006. saagiaastal 76 kg-ni ning 2006/2007. saagiaastal 75 kg-ni. Teravilja tarbimise nii järsk vähenemine toimus paaril viimasel saagiaastal peamiselt rukki ja vähemal määral ka muu teravilja tarbimise vähenemise tõttu (tabel 18).

Tabel 17

Teraviljatoodete ostukogus koduseks tarbimiseks ja tarbimine ühe pereliikme kohta aastas
(ESA pereuuringute alusel, kg)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Muutus 2007/2006, ±%
Nisujahu	10,21	11,04	9,79	9,85	8,42	7,60	6,64	5,55	-16,4
Makaronid	5,69	5,54	5,95	5,84	5,82	5,28	5,21	4,94	-5,2
Odratangud	1,14	1,19	1,27	0,89	0,94	1,42	1,03	1,09	5,8
Manna	1,50	1,52	1,40	1,18	1,13	1,06	0,99	0,90	-9,1
Kaerahelbed	1,34	1,31	1,51	1,43	1,39	1,36	1,46	1,21	-17,1
Riis	3,44	3,42	3,62	3,23	3,64	2,99	3,29	3,23	-1,8
Muud tangained	3,07	3,09	3,40	2,91	3,28	2,76	2,56	2,60	1,6
Leib	33,00	31,69	30,22	28,09	26,45	24,55	22,67	21,59	-4,8
Sai	23,04	21,56	21,08	20,15	19,07	18,50	16,64	16,19	-2,7
Sepik	0,84	1,07	1,03	1,24	1,51	1,51	1,51	1,72	13,9
Küpsised	2,65	2,22	2,40	2,71	2,88	3,07	2,98	3,15	5,7
Tordid, koogid keeksid	2,20	2,03	2,11	2,19	2,38	2,68	3,00	3,14	4,7
Stritslid, kringlid, tordipõhjad	0,83	0,74	0,68	0,92	0,92	0,94	1,00	0,93	-7,0
Saiakesed, pirukad	1,51	1,49	1,42	1,68	1,74	2,04	2,12	2,11	-0,5
Pizzad, võileivad	0,25	0,18	0,23	0,30	0,43	0,46	0,58	0,60	3,4
Müsli	0,29	0,29	0,25	0,24	0,22	0,22	0,23	0,30	30,4
Maisihelbed, - pulgad, popcorn	0,38	0,48	0,47	0,44	0,54	0,79	0,65	0,77	18,5
Kodus tarbimine (kg/in teras)	89	88	85	81	78	74	69	66	-4,3

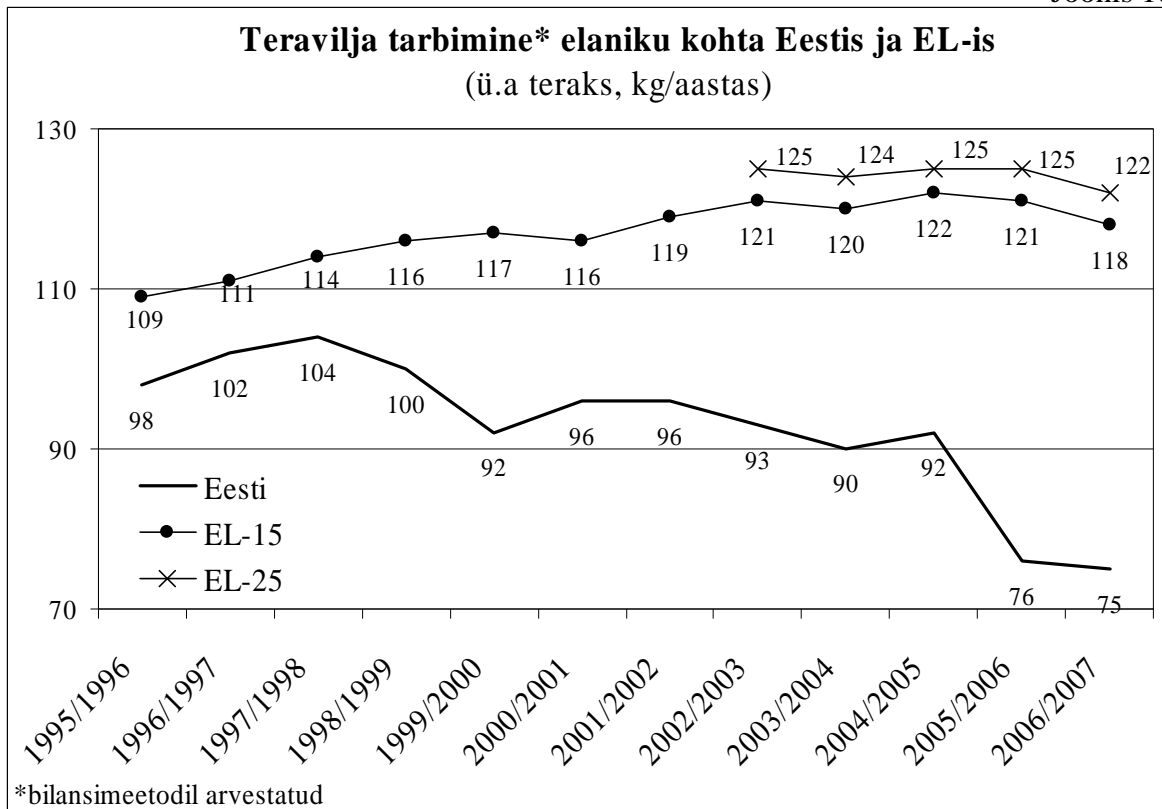
Allikas: ESA

Tabel 18

Teravilja (üa terale) toiduks tarbimine Eestis, tonnides ja kg/el (sulgudes)

	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007
Teravili kokku	120 908 (89)	123 856 (92)	101 957 (76)	100 668 (75)
nisu	67 532 (50)	68 240 (51)	65 301 (49)	67 842 (51)
rukis	39 713 (29)	44 236 (33)	24 678 (18)	22 371 (17)
oder	2 541 (2)	2 940 (2)	3 153 (2)	3 147 (2)
kaer	2 637 (2)	1 973 (1)	1 842 (1)	1 838 (1)
muu teravili	8 485 (6)	6 467 (5)	6 983 (5)	5 470 (4)

Allikas: ESA

Allikad: ESA, EKI, ZMP

Bilansimeetodil arvatud näitaja alusel saame teraviljatoodete tarbimist Eestis võrrelda ka tarbimisega Euroopa Liidu riikides. Eestis on teraviljatoodete tarbimine vähenenud juba pikemat aega. EL-15 riikides keskmiselt tarbitakse teraviljatooteid rohkem kui Eestis ja üldine teraviljatoodete tarbimise tendents on olnud tõusev. Paaril viimasel saagiaastal on aga tarbimine ka nendes riikides vähenenud (joonis 10). EL-25 riikides keskmisena tarbitakse teraviljatooteid veel rohkem kui EL-15 riikides, kuid siingi on saagiaastal 2006/2007 toimunud tarbimise langus.

Eesti Konjunktuuriinstituudi **kaupluste sortimendiuringutest**¹ selgus, et erinevalt varasematest aastatest ei saa enam öelda, et meil on müügil vaid Eestis toodetud **leib**, sest nüüd toodab Leibur 3 nimetust rukkileiba Leedus. Pikemat aega on leiva sortiment püsinud 38-40 toote ringis kaupluse kohta. Viimase aastaga on sortiment vähenenud keskmiselt 1 nimetuse võrra kaupluse kohta (38-ni). Tallinna kauplustes vähenes leiva valik viimase aastaga 68-lt 66-le, teiste linnade kauplustes 44-lt 41-ni ja maakauplustes suurenes leiva sortiment 19-lt 21 nimetuseni keskmiselt kaupluses. Võrreldes 2006. aasta maiga kallines leivakilo 19,5% ehk 3,5 krooni võrra 21.71 kr/kg-ni. Kuna Tallinnas on kõrgema hinnaklassiga leibasid sortimendis enam kui mujal Eestis, siis on ka leivakilo hind pealinnas kõrgem (24.21 kr/kg). 2006. aastaga võrreldes kallines leib enam maakauplustes (23%).

Nisujahu sortimendis vähenes viimase aastaga oluliselt, 83%-lt 62%-ni, kodumaise jahu osakaal, kuid käibes vähenes eesti jahu osakaal vaid 78%-ni, mis näitab, et tarbija eelistab

¹ Eesti toidukaupade positsioon siseturul. EKI. Mai 2007

võimalusel siiski Eesti jahu. Samas ei pruugi see eelistus tegelikult nii suur olla, sest sageli ei saa tarbijad aru milline on eesti toode, milline mitte. Kuid selgelt on näha Eesti jahu positsiooni halvenemist kauplustes. Tallinnas oli 2006. aasta mais eesti nisujahu 6 ja importjahu 2 nimetust, sel aastal 3 sorti kodumaist ja 4 importjahu. Väljaspool pealinna on sortimendis kodumaist nisujahu kaks korda enam kui importi. Lisaks eesti jahule on müügil ka Saksamaalt, Soomest ja Lätist toodud nisujahu. Soome jahu osakaal sortimendis suurenes 7%-lt 23%-ni. Eesti nisujahu kallines viimase aastaga 17,8% (7.14 kr/kg-ni) ja importjahu 12,6% (7.93 kr/kg-ni). Odavam on saksa nisujahu (6.60 kr/kg) ja kalleim Soomest imporditud jahu (8.70 kr/kg).

Tabel 19

Eesti pagari- ja teraviljatööstusettevõtete poolt toodetud ja imporditud teraviljasaadused
Eesti kauplustes

	Eesti toode					Importtoode				
	Mai 2003	Mai 2004	Mai 2005	Mai 2006	Mai 2007	Mai 2003	Mai 2004	Mai 2005	Mai 2006	Mai 2007
Osatähtsus rahalises käibes (%)										
Leib	100	100	100	100	100	0	0	0	0	0
Nisujahu k/s	73	85	87	87	78	27	15	13	13	22
Küpsised	30	33	34	33	31	70	67	66	67	69
Makaronid	19	23	17	15	0	81	77	83	85	100
Kaerahelbed	82	86	80	81	74	18	14	20	19	26
Sortimendi laius (keskmine nimetuste arv kaupluses)										
Leib	31,4	35,0	40,5	38,9	38,1	0	0	0	0	0,7
Nisujahu k/s	4,5	5,1	5,1	5,4	3,7	1,7	1,0	1,1	1,1	2,3
Küpsised	16,7	22,3	25,0	26,4	30,0	54,7	60,8	62,9	59,8	62,0
Makaronid	3,9	4,2	3,6	5,6	0	32,6	38,3	37,7	39,2	42,8
Kaerahelbed	3,4	3,3	3,8	3,8	2,9	1,1	1,0	1,0	1,0	2,4
Osatähtsus pakutavas sortimendis (%)										
Leib	100	100	100	100	98	0	0	0	0	2
Nisujahu k/s	73	84	82	83	62	27	16	18	17	38
Küpsised	23	27	28	31	33	77	73	72	69	67
Makaronid	11	10	9	12	0	89	90	91	88	100
Kaerahelbed	76	78	79	79	54	24	22	21	21	46
Keskmiised hinnad (kr/kg)										
Leib	16.77	16.70	17.12	18.16	21.71	-	-	-	-	-
Nisujahu k/s	6.80	6.93	6.69	6.06	7.14	6.89	7.53	7.31	7.04	7.93
Küpsised	33.87	32.25	33.67	33.45	33.68	52.20	52.11	44.98	48.60	48.88
Makaronid	12.89	12.93	12.48	12.65	-	15.84	15.79	15.37	15.86	17.77
Kaerahelbed	16.76	15.35	15.35	15.33	20.44	18.28	18.93	19.52	17.61	17.78

Allikas: EKI

Küpsiste sortiment suurenes aastaga 85-lt nimetuselt 92-ni keskmiselt kaupluse kohta. Eestis toodetud küpsiseid oli 2007. aasta mais 30 ja importküpsiseid 62 erinevat nimetust keskmiselt kaupluses. Importküpsiste sortimendis suurenes läti ja poola küpsiste osakaal 1-2%-punkti võrra 12%-ni (mõlemad), soome küpsiste osakaal vähenes 2%-punkti võrra 11%-ni. Küpsiste käibes vähenes Eesti küpsiste osakaal 33%-lt 31%-ni. Tallinna kaupluste küpsiste käibes moodustavad kodumaised 43%, teiste linnade ja maakaupluste käibes vaid 28-29%.

Eestis toodeti **makarone** ligi 5 aastat, nende sortiment ulatus keskmiselt 5 tooteni kaupluse kohta ja osakaal makaronide käibes 15%-ni. Möödunud aastal lõpetati kaubanduse surve madala kvaliteedi tõttu Eestis makaronide tootmine ja nüüd on müügil vaid importmakaronid. Ekslikult arvavad paljud tarbijad, et Manni kaubamärgi makaronid on eesti toode, kuid nii see ei ole. Selliseid näiteid on turul veelgi (küpsised Maiasmokk, teraviljatooted Veski Mati), mille puhul on Eestis pakendatud või Eesti firma tellitud importtoodetele pandud väga eestipärane kaubamärk, mis eksitab tarbijat. Samuti lisab odavate importtoodete pakendamine Eestipärase logoga pakendisse tootele tublisti hinda (Veski Mati jahu ja tangained).

Tallinnas kahanes importmakaronide valik aastaga 70-lt nimetuselt 65-ni. Mujal Eesti linnades oli müügil 49 (2006.a 42) sorti importmakarone ning maakauplustes 22 nimetust importmakarone keskmiselt kaupluses. Endiselt on suurim (25%) Itaaliast imporditud makaronide valik. Kalleimad olid Prantsuse makaronid (23.60 kr/kg) ja odavaimad Leedus toodetud makaronid (11.10 kr/kg).

Sarnaselt nisujahule nõrgenes aastaga ka Eesti **kaerahelveste** positsioon kauplustes. Sortimendist moodustavad kodumaised 54% (2006.a 79%), soome kaerahelbed 30% (16%), leedu kaerahelbed 10% (3%) ja läti kaerahelbed 6% (2%). Eestimaiseid kaerahelbeid oli müügil keskmiselt 3 ja importkaerahelbeid 2 nimetust kaupluse kohta. Eestis toodetud kaerahelveste osakaal käibes langes 81%-lt 74%-ni. Kodumaised kaerahelbed kallinesid aastaga 33,3% ja maksid 20.44 kr/kg ja importkaerahelveste hind tõusis 1% 17.78 kr/kg-ni.

Elanike ostueelistuste uuringu² tulemuste järgi eelistavad tarbijad endiselt kodumaiseid toidukaupu. 1990-ndate aastate keskel oli peamiselt kodumaiste toidukaupade eelistajate osatähtsus 73% küsitletutest. 2002. ja 2003. aastaks tõusis nimetatud osatähtsus 87%-ni, kuid seejärel, ühes toiduainete hindade tõusuga, on taas suurenenud kauba päritoluma suhtes ükskõiksete tarbijate hulk - 2007. aastal oli kodumaise toidukauba eelistajate osatähtsus jälle 73%. Jahust ja tangainetest ostis 2007. aastal peamiselt kodumaiseid tooteid 81% küsitletutest (2000.a 75%, 2006.a 82%), küpsistest, keeksidest ja kookidest 66% küsitletutest (2000.a 74%, 2006.a 65%), toiduõlist 57% küsitletutest (2005.a 66%, 2006.a 63%). Peamiselt kodumaiseid makaronitooteid ostis vaid 32% küsitletutest (2005.a 42% ja 2006. aastal 39%).

Parima valikuga olid elanike hinnangul kodumaised leiva- ja saiatooted (hea valik 72% vastanute hinnangul, 2006. aastal 69% ja II koht), teisel kohal olid piim ja piimasaadused

² Elanike toitumisharjumused ja toidukaupade ostueelistused. EKI. 2008.

(2007. aastal 69%, 2006. aastal 70% ja I koht) ning kolmandal kohal jahu ja tangained (64% vastanutest, 2006. aastal 61% ja IV koht).

Parima kvaliteediga kodumaised toidukaubad olid 2007. aastal tarbijate hinnangul piim ja piimasaadused - 75% vastanutest andis hea hinnangu (2006. aastal 79%). Hea kvaliteediga olid veel kodumaised teraviljatooted: leiva- ja saiatooted (72%), jahu ja tangained (71%). Kui 2003. aastal oldi kõige rohkem rahul leiva- ja saiatoodete kvaliteediga, siis nelja aasta möödudes on nimetatud kaubagrupp taandunud teisele kohale.

Maailmaturg

MAAILM

USA Põllumajandusministeeriumi (USDA) poolt 2008. aasta aprillis antud hinnangute kohaselt on saagiaastal 2007/2008 **maailma teravilja toodang** 1665,4 mln tonni (koos riisiga 2090,7 mln tonni), mida on 5,8% (koos riisiga 4,8%) rohkem kui saagiaastal 2006/2007 (1573,8 mln tonni). Seejuures ületas tootmise maht tarbimise viimati 2004/2005 saagiaastal. Kolmel viimasel saagiaastal on aga tootmine jäänud tarbimise vajadustest väiksemaks. Saagiaasta 2007/2008 **tarbimise mahuks maailmas** hinnatakse 1687,9 mln tonni (koos riisiga 2112,1 mln tonni). Kiirelt kasvanud tarbimise tõttu hinnatakse maailma **teraviljavarude** praegust seisut viimase 25 aasta madalaimaks (FAO hinnangul 54 päeva tarbimiskogus) ning see väheneb pidevalt. USDA hinnangul on maailma nisubarude tase viimase 30 aasta madalaim, USA varude tase koguni madalaim alates 1947/1948 aastast.

Vaatamata teraviljasaagi oodatavale suurenemisele (palju sõltub siiski ilmast) prognoosib FAO, et **2008. aastal jääb vilja hinnatase maailmas kõrgeks**. Taliviljade külvipinnad on nii Euroopas kui USA-s suuremad, kui aasta tagasi ning enamikes riikides on ilm seni olnud teraviljade suhtes hea. Kuid vaatamata suurele saagile hinnad märgatavalt ei lange, sest teraviljavarud on kahanenud ning nõudlus vilja järele on jätkuvalt suur. Pealegi tõusevad jätkuvalt ka kütuse ja energia hinnad. Arvatakse, et **toodangust suurema nõudluse kasvu tõttu võib ka 2008. aastal teraviljavarude vähenemine jätkuda**. Aastavahetusel oli nisu maailmaturuhind juba 83% kõrgem kui 2007. aasta alguses. Teravilja maailma-kaubandus peaks ka sel hooajal olema aktiivne.

Hinnangud 2008. aasta saagile kevadise seisuga:

- USA-s on oodata rekordilist nisusaaki 65 mln t. Maisi toodang on aga 10% vähenenud.
- India arvab, et sel aastal ei pea teravilja importima.
- Austraalias oodatakse käesoleval aastal nisusaagi suurenemist kaks korda, sest üle mitme aasta sadas seal enne külvi (aprillis-mais) korralikult vihma. Viimastel aastatel on Austraalias nisusaak olnud katastroofiliselt väike. 2008. aasta saak peaks olema vaid veidi väiksem kui 2003/2004 aasta rekordilised 26 mln tonni.
- Ukraina teravilja saagiprognosid 2008. aasta kohta näitavad teravilja saagi kasvu 11 mln tonni võrra 40 mln tonnini. Seega suureneb toodang 36% võrreldes eelmise

aastaga, mil probleeme tekitasid tõsised põuad. Pea pool teravilja kogusaagist on nisu, kuid enim peaks suurenema odrasaak, mis peaks kasvama 64% ligi 10 mln tonnini. Teravilja kasvupind suureneb sel aastal 13,4 mln ha-lt 15 mln ha-ni ning oodatakse head saagikust. Kui prognoosid peavad, peaks Ukraina suutma eksportida teravilja 12 mln tonni ulatuses (2007.a 3-4 mln t).

- Egiptus, kes on maailma suuruselt teine nisuimportija, tahab tõsta nisu hinda oma riigi tootjate jaoks. Siiani on Egiptuse valitsus maksnud oma nisutootjatele kindlat fikseeritud hinda, kuid nüüd on otsustatud, et kohalik hind peaks jälgima maailmaturu hinda ning sellega meelitama oma riigi tootjaid nisutoodangut suurendama. See parandaks riigi nisuga isevarustuse taset. Kohalik põllumajandusminister loodab sel aastal kokku osta 3 mln tonni nisu (2007.a 1,8 mln t).

EUROOPA LIIT

2007. aasta 20. detsembril otsustas EL kõrvaldada kõikide teraviljade, v.a kaer, tatar ja hirss, impordimaksud selleks majandusaastaks, mis lõpeb 30. juunil 2008. Otsus tehti keerulise olukorra tõttu teraviljaturul, kus EL-i kahe viimase aasta saak on olnud madal ning hinnad nii Euroopas kui maailmas rekordilised. 2007/2008 saagiaasta alguses juulis olid EL-i era- ja sekkumisladudes varud 13,2 mln tonni väiksemad kui aasta tagasi. Selle põhjuseks oli 2006/2007 saagiaasta väike saak ning sekkumisladudest väljamüüdnud koguste kasv.

2007. aasta ebasoodsad ilmastikutingimused vähendasid EL-i saaki 254 mln tonnini ehk langus eelmise aastaga võrreldes oli 1,7% (-4,4 mln t). 2008. aasta aprillis oli sekkumiskokkuostus vaid 184 851 t maisi (Ungaris) ja 1607 t nisu (Belgias). EL on 2007/2008 saagiaastal importinud 22,2 mln t teravilja (möödunud saagiaastal samal ajal 9,7 mln t) ja eksportinud 14,4 mln t (möödunud saagiaastal samal ajal 14,6 mln t). Seega on EL, kes tavaliselt on olnud netoeksportija, muutunud teravilja netoimportijaks.

Cocerali prognooside järgi (antud 2008. aasta märtsis) peaks 2008. aasta teraviljasaak EL27-s olema 283,9 mln tonni. Seda on ligi 30 mln tonni enam kui 2007. aastal. Nisusaaki hinnatakse 128,6 mln tonnini ehk 17 mln tonni suuremaks kui aasta tagasi (vt ka lisa 5).

Hinnangud 2008. aasta kevadel:

- Maisi, nisu ja rukki saagid peaks suurenema enam kui teistel teraviljadel. Suuremaid nisusaagi kasvusid oodatakse Prantsusmaal, Saksamaal ja Suurbritannias. Protsentuaalselt peaks suuri kasvusid näitama ka Ungari, Itaalia, Rumeenia ja Bulgaaria, kus eelmisel aastal olid suured põuad.
- Prognooside kohaselt oodatakse Rumeenias käesoleval aastal kaks korda suuremat teravilja saaki, kui eelmisel aastal. Tavaliselt toodab Rumeenia teravilja rohkem, kui ise tarbib, kuid möödunud aasta põua tõttu oldi sunnitud importima 400 tuhat tonni nisu. 2007. aasta nisusaak oli Rumeenias 3 mln tonni, sel aastal peaks see suurenema 7 mln tonnini. Sügisel külvati ligi 2,2 mln ha talinisu ning praktiliselt külmakahjustusi ei esinenud. Kui ilm lubab prognoosijärgset saaki koguda, peaks

Rumeenia sel aastal olema võimeline teravilja eksportima 1 mln tonni ulatuses oma traditsioonilistele eksporditurgudele Põhja-Aafrikas ja Lähis-Idas.

- Mõnede liikmesriikide hinnangul on esialgsed prognoosid EL-i saagikuse kohta liiga optimistlikud - Lääne-Euroopas hilines kevadkülv vihma tõttu, viimase 2 kuu jooksul on aga mitmes piirkonnas liiga vähe vihma sadanud.

Rapsikasvatus

EL-i rapsi toodang on oluliselt kasvanud seoses järjest suurema nõudlusega biodiisli- kütusele. Suuremad rapsikasvatajad on Euroopa Liidus Saksamaa, Prantsusmaa, Suurbri- tannia, Poola ja Tšehhi (vt lisa 2). COCERAL'i täpsustatud (2008.a märtsi seisuga) andme- te põhjal oli EL-27 rapsi kogutoodang 2007. aastal (17,7 mln tonni) 10,8% suurem kui 2006. aastal (16,0 mln tonni). Siiski on Euroopa Komisjoni Teravilja korralduskomitee andmeil rapsikasvatus sellistes suurtes tootjamaades nagu Saksamaa ja Prantsusmaa vähe- nemas, vähenenud on kasvupinnad ja ka head saagikust ei ole oodata. Mitmetes põhjapool- semates riikides on kevadkuudel vähe vihma sadanud. COCERAL'i prognooside kohaselt (2008.a märtsi seisuga) väheneb EL-27 rapsi kasvupind 2008. aastal 0,5% ning saak suureneb vaid 1,3%. Saagikuse kasvuks kogu EL-27 prognoositakse 1,8% (lisa 5). Põh- juseks tuuakse õli, õlisööda ja –seemnete hindade tõusu aeglustumine, mitmed hinnad olid 2008. aasta mais suhteliselt samal tasemel kui jaanuaris. Väidetakse, et kui rapsi hind ker- kib liiga kõrgeks, siis kasutatakse kütuseks muid õlisid (sojaõli, palmiõli).

Kokkuvõte

Statistikaameti esialgsete andmete järgi oli 2007. aasta **teravilja** kogusaak Eestis viimaste aastate suurim - 859,6 tuhat tonni, mis on 38,8% suurem kui 2006. aastal. Saagikasv tulenes eelkõige kõrgest taliviljade saagikusest, kuid suurenes ka kasvupind (4,2%). **Rapsi** kasvupind suurenes Eestis 16,8%, saagikus kasvas 33,9% ning rekordsaagi suuruseks kujunes 2007. aastal 132,4 tuhat tonni (kasv 56,5%).

2007. aastal oli teravilja ja teraviljatoodete põhieksport koguseliselt **ümber arvestatuna teraks** 192,7 tuhat tonni, mis on 4,1% vähem kui 2006. aastal. Põhiimport vähenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 22% ehk 176,3 tuhandelt tonnilt 137,3 tuhande tonnini.

Teravilja ja teraviljatooteid **imporditi** 2007. aastal 1114,3 mln krooni eest ehk kiire hinna- tõusu tingimustes oli impordikäive 19,6% suurem kui 2006. aastal (931,6 mln kr). **Eks- pordikäive** suurenes 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 78,7% ehk 894,4 mln kroonini. See tähendab teravilja ja teraviljasaaduste väliskaubanduse negatiivse saldo vähenemist -431,0 miljonilt kroonilt 2006. aastal -219,9 miljonile kroonile 2007. aastal.

Peamised teravilja **impordimaad** Eesti jaoks olid 2007. aastal nisu osas Kasahstan, Läti ja Taani, rukki osas Venemaa, odra ja kaera osas valdavalt Soome. Importnisu- ja rukkijahu pärines põhiliselt Lätist ja Soomest. Peamisteks **eksporti sihtriikideks** olid nisu osas Sak-

samaa, rukki, nisujahu ja kruupide ning helveste osas Läti. Rukkijahu müüdi valdavalt Lätti ja Leetu, otra aga Saudi-Araabiasse. Pagari-kondiitritooteid eksporditi peamiselt Leetu ja Lätti.

2007. aastal toimus maailma teraviljaturul hüppeline hinnatõus ning viljahinnad tõusid kiiresti rekordtasemetele nii Eestis kui mujal. Keskmised **teravilja kokkuostuhinnad** Eestis olid möödunud aastal 44-65% kõrgemad kui 2006. aastal. Pärast lühiajalist langust enamuse viljade osas 2007. aasta lõpus jätkus toiduviljade hinnatõus ka 2008. aastal saavutades rekordtasemed. Söödaviiljade hinnad on 2008. aasta esimesel viiel kuul olnud stabiilsemad kui toiduviljade hinnad, kuid samuti püsinud kõrged. 2007. aasta keskmised teravilja **impordihinnad** olid Eestis 1/5 kuni 1/3 võrra kõrgemad kui 2006. aastal. **Ekspordihinnad** nisu ja rukki osas tõusid aga ligi kahekordseks.

Rapsi kokkuostuhind tõusis Eestis 2007. aastal 37,4%, kuid saavutas kõrgeima taseme (6461 kr/t) 2008. aasta märtsis.

2007. aastal kiirenes ka teraviljatoodete **jaehindade** kasvutempo. 2007. aasta keskmised saia ja leiva hinnad olid olenevalt kaupluste tüübist 18-23% kõrgemad kui 2006. aastal. Nisujahu aastakeskmise jaehind oli 2007. aastal 12-18% kõrgem kui 2006. aastal. Teraviljatoodete jaehindade tõus on jätkunud ka 2008. aastal.

Terakaalus väljendatuna vähenes 2007. aastal teraviljatoodete kodune **tarbimine** inimese kohta ESA leibkonnauuringute andmeil 69 kg-lt inimese kohta 2006. aastal 66 kg-ni inimese kohta 2007. aastal ehk -4,3%. Võrdluseks 1998. aastal tarbiti teraviljasaadusi kodus 92 kg inimese kohta aastas. Bilansimeetodil arvestatud teravilja kogutarbimine inimese kohta on paari viimase saagiaastaga langenud 92 kg-lt 75 kg-ni. Nii järsk tarbimise vähenemine toimus peamiselt rukki ja vähemal määral ka muu teravilja tarbimise vähenemise arvel.

USA Põllumajandusministeeriumi (USDA) poolt 2008. aasta aprillis antud hinnangute kohaselt on saagiaastal 2007/2008 **maailma teravilja toodang** 1665,4 mln tonni (koos riisiga 2090,7 mln tonni), mida on 5,8% (koos riisiga 4,8%) rohkem kui saagiaastal 2006/2007 (1573,8 mln tonni). Saagiaasta 2007/2008 **tarbimise mahuks maailmas** hinnatakse 1687,9 mln tonni (koos riisiga 2112,1 mln tonni). Kiirelt kasvanud tarbimise tõttu hinnatakse maailma teraviljavarude praegust seisut viimase 25 aasta madalaimaks. Pingeelse turusituatsiooni tõttu prognoosib FAO, et 2008. aastal jääb vilja hinnatase maailmas kõrgeks.

COCERAL'i täpsustatud (2008. aasta märtsi seisuga) andmete põhjal oli **EL-27 rapsi kogutoodang** 2007. aastal (17,7 mln tonni) 10,8% suurem kui 2006. aastal (16,0 mln tonni). Prognooside kohaselt väheneb EL-27 rapsi kasvupind 2008. aastal 0,5% ning saak suureneb vaid 1,3%. Saagikuse kasvuks kogu EL-27-s prognoositakse 1,8%.

**Teravilja kasvupinnad ja saagid EL-is
2006-2007**

	Kasvupind, tuh ha			Saak, tuh t			Saagikus kg/ha		
	2 006	2007*	2007/06 %	2 006	2007*	2007/06 %	2 006	2007*	2007/06 %
Belgia/Luksemburg	341	355	4.1	2 649	2 461	-7.1	7768	6932	-10.8
Taani	1495	1438	-3.8	8 636	8 162	-5.5	5777	5676	-1.7
Saksamaa	6702	6583	-1.8	43 475	40 505	-6.8	6487	6153	-5.1
Kreeka	1072	1173	9.4	2 881	2 918	1.3	2688	2488	-7.4
Hispaania	6153	6101	-0.8	18 405	23 072	25.4	2991	3782	26.4
Prantsusmaa	8925	8991	0.7	60 807	58 772	-3.3	6813	6537	-4.1
Iirimaa	264	263	-0.4	2 034	1 942	-4.5	7705	7384	-4.2
Itaalia	3502	3558	1.6	17 422	17 486	0.4	4975	4915	-1.2
Holland	213	217	1.9	1 678	1 518	-9.5	7878	6995	-11.2
Portugal	338	288	-14.8	973	1 030	5.9	2879	3576	24.2
Inglismaa	2850	2851	0.0	20 768	19 314	-7.0	7287	6774	-7.0
Austria	734	761	3.7	4 114	4 278	4.0	5605	5622	0.3
Soome	1132	1147	1.3	3 702	4 049	9.4	3270	3530	7.9
Rootsi	962	984	2.3	4 128	5 058	22.5	4291	5140	19.8
EL-15	34683	34710	0.1	191 672	190 565	-0.6	5526	5490	-0.7
Eesti	280	292	4.3	619	860	38.9	2210	2943	33.2
Läti	484	491	1.4	1 043	1 402	34.4	2155	2855	32.5
Leedu	902	923	2.3	1 817	2 794	53.8	2014	3027	50.3
Malta	1	3	200.0	3	10	233.3	3000	3333	11.1
Poola	8427	8308	-1.4	22 299	27 332	22.6	2646	3290	24.3
Slovakkia	746	791	6.0	2 976	2 965	-0.4	3989	3748	-6.0
Sloveenia	96	99	3.1	494	515	4.3	5146	5202	1.1
Tšehhi	1537	1565	1.8	6 586	7 111	8.0	4285	4544	6.0
Ungari	2817	2710	-3.8	14 703	9 471	-35.6	5219	3495	-33.0
Küpros	55	45	-18.2	120	88	-26.7	2182	1956	-10.4
EL-25	50028	49937	-0.2	242 332	243 113	0.3	4844	4868	0.5
Bulgaaria	1497	1540	2.9	4 971	2 891	-41.8	3321	1877	-43.5
Rumeenia	4220	4105	-2.7	11 540	6 787	-41.2	2735	1653	-39.5
EL-27	55745	55582	-0.3	258 843	252 791	-2.3	4643	4548	-2.1

* esialgsed andmed

Allikas: ZMP

Rapsi kasvupind ja saak EL riikides 2005-2007

	Kasvupind, tuh ha			Saak, tuh t		
	2005	2006	2007*	2005	2006	2007*
Belgia/ Luxemburg	10	10	18	39	36	59
Taani	112	125	178	342	434	586
Saksamaa	1344	1429	1546	5052	5330	5303
Kreeka	-	-	-	-	-	-
Hispaania	5	6	13	5	9	25
Prantsusmaa	1231	1402	1577	4534	4108	4558
Iirimaa	2	6	10	7	18	28
Itaalia	2	4	7	6	7	16
Holland	2	2	3	8	7	9
Portugal	-	-	-	-	-	-
Suurbritannia	593	584	593	1902	1904	2016
Austria	35	42	48	104	136	137
Soome	77	92	90	106	140	113
Rootsi	82	90	88	198	220	219
EL-15	3495	3792	4171	12303	12349	13069
Eesti	47	63	73	83	85	132
Läti	72	48	78	146	70	125
Leedu	109	75	120	201	141	270
Malta	-	-	-	-	-	-
Poola	550	623	795	1450	1626	1988
Slovakkia	107	116	145	235	267	290
Sloveenia	2	3	5	5	5	17
Tšehhi	267	292	335	769	882	1039
Ungari	122	139	223	122	334	488
Küpros	-	-	-	-	-	-
EL-25	4771	5151	5945	15314	15759	17418
Bulgaaria	(11)	(17)	45	(22)	(33)	77
Rumeenia	(84)	(100)	350	(148)	(180)	333
EL-27	(4866)	(5268)	6340	(15484)	(15972)	17828

* Esialgsed andmed

Allikas: ZMP

Teravilja kasvupinnad ja saagid EL-is 2007. aastal*

	kasvupind, tuh. ha				saak, tuh. t			
	nisu	rukis	oder	kaer	nisu	rukis	oder	kaer
Belgia/Luksemburg	225	1	58	7	1575	5	377	35
Taani	685	30	628	63	4490	138	3085	298
Saksamaa	3 005	674	1 933	175	20926	2712	10479	723
Kreeka	700	12	200	45	1100	24	300	81
Hispaania	1 826	111	3 220	527	6351	258	11592	1307
Prantsusmaa	5 277	26	1 705	112	32850	118	9463	445
Iirimaa	88	-	158	17	823	-	982	137
Itaalia	1 975	3	335	170	6711	8	1149	400
Holland	140	2	45	2	990	10	260	10
Portugal	63	20	40	36	139	24	76	50
Inglismaa	1 819	7	885	130	13351	43	5151	728
Austria	283	46	193	31	1368	186	809	99
Soome	204	32	550	361	755	86	1980	1227
Rootsi	361	25	320	204	2231	145	1437	918
EL-15	16 651	989	10 270	1880	93660	3757	47140	6458
Eesti	98	17	140	30	322	61	373	82
Läti	224	50	145	60	806	120	336	102
Leedu	357	65	375	50	1267	169	1020	110
Malta	2	-	1	-	7	-	3	-
Poola	2 125	1 324	1 235	585	8373	3151	4063	1521
Slovakkia	361	21	204	22	1442	55	677	51
Sloveenia	32	1	20	2	134	3	74	6
Tšehhi	811	38	499	59	3958	179	1921	172
Ungari	1 120	41	329	60	4031	82	1053	121
Küpros	5	-	40	-	8	-	80	-
EL-25	21 786	2 546	13 258	2748	114008	7577	56740	8623
Bulgaaria	990	10	190	30	2129	10	338	30
Rumeenia	1 500	20	300	210	2700	30	258	168
EL-27	24 276	2 576	13 748	2988	118837	7617	57336	8821

* esialgsed andmed

Allikas: ZMP

Teraviljaga isevarustatuse tase EL riikides, %

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Belgia/Luksemburg	38	47	49	41
Taani	104	102	107	102
Saksamaa	106	130	107	102
Kreeka	71	99	72	74
Hispaania	72	90	45	65
Prantsusmaa	191	207	213	164
Iirimaa	70	77	83	84
Itaalia	78	69	79	74
Holland	22	24	27	18
Portugal	30	24	27	27
Inglismaa	102	103	100	102
Austria	108	118	104	101
Soome	116	111	105	107
Rootsi	119	130	117	106
EL-15	98	121	113	95
Eesti	76	91	110	92
Läti	109	105	137	117
Leedu	104	109	169	109
Malta
Poola	97	89	99	80
Slovakkia	126	103	152	134
Sloveenia	58	59	55	76
Tšehhi	108	107	150	109
Ungari	139	117	180	159
Küpros
EL-25	...	115	97	...
Bulgaaria	135	89	70	144
Rumeenia	85	87	106	91
EL-27	98

Allikas: ZMP

EL-27 teravilja ja rapsi saagid ja prognoosid

Pind tuhat ha		2007	2008	2008/2007
Saagikus ts/ha			prognoos	%
Saak tuhat t				
NISU	pind	21434	22912	6,9
	saagikus	52,1	56,1	7,7
	saak	111722	128611	15,1
DURUM	pind	2847	3332	17,0
	saagikus	26,1	25,8	-1,1
	saak	7439	8585	15,4
ODER	pind	13750	14180	3,1
	saagikus	41,8	41,9	0,2
	saak	57522	59463	3,4
MAIS	pind	7887	8308	5,3
	saagikus	58,8	65,6	11,6
	saak	46342	54519	17,6
RUKIS	pind	2577	2707	5,0
	saagikus	29,7	32,6	9,8
	saak	7649	8818	15,3
KAER	pind	2992	3042	1,7
	saagikus	29,6	29,4	-0,7
	saak	8850	8952	1,2
SEGAVILI	pind	1690	1648	-2,5
	saagikus	30,1	29,8	-1,0
	saak	5080	4913	-3,3
TRITIK	pind	2487	2516	1,2
	saagikus	39,0	39,7	1,8
	saak	9689	9997	3,2
KOKKU	pind	55664	58645	5,4
	saagikus	45,7	48,4	5,9
	saak	254295	283858	11,6
RAPSISEEME	pind	6213	6179	-0,5
	saagikus	28,5	29,0	1,8
	saak	17691	17928	1,3

Allikas: COCERAL märts 2008